

Çeviri:

Tarihin Suret-İ Tedrisi

Sabri Cemil YALKUT*

Çeviriyazı: Sema Nur ERDURUCAN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, E-posta: semanur.erdurucan@gmail.com

Article Info

Article Type	Translated Article
Received	09.10.2020
Accepted	21.10.2020
Corresponding Author	Sema Nur ERDURUCAN
Cite	Erdurucan, S. M. (2020). Tarihin suret-i tedrisi (S. N. Erdurucan, Çev.). <i>Turkish History Education Journal</i> , 9(2), ss. 647-664.(Orijinal yayın tarihi 1910).

* Sabri Cemil Yalkut (1882-1957), Öğretmen ve yazar, İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesini bitirmiştir. II. Meşrutiyet Döneminde Üsküp Orta Öğretmen Okul Müdürlüğü yapmıştır. Üsküp'te bir meslek dergisi yayınlamış ve Mütareke Döneminde İlköğretim Dairesi Müdürlüğü yapmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında da mesleki dergilerde çeşitli yazılar yazmıştır. Üsküp'te Okul Müdürlüğü yaptığı sırada büyük bir gereksinimi karşılayacak olan "Ameli Fen-ni Tedris"(Pratik Pedagoji) adını taşıyan bir eser yazdı. 21 Ağustos 1326 (Miladi 3 Eylül 1910) yılında yazılan bu kitap, bir özel öğretim kitabı niteliği taşımaktadır. Fransız Gabriel Compaire'nin bir eserini esas alarak yazmıştır. Kitaptaki bütün konular 14 ders(bölüm) halinde toplamıştır. Bu çeviri yazıda ise "Ameli Fen-ni Tedris" kitabının 6. Bölümü olan Tarih Öğretimi kısmı çevrilmiştir. Bu bölümde; Tarih öğretiminin amaçları, Tarihin zihin gelişimine etkisi; bu öğretimin vasıfları ve hududu; yakın zamandan başlayarak eski zamanlara doğru gitme metodu ve mukayese; derebeylik hakkında bir ders; kitap, hülasalar ve nakiller, öğretmen ve öğrencilerin vazifeleri; Tarih ve medeni bilgiler; Tarih ve coğrafya konularından bahsetmiştir.

Tarihin Suret-i Tedrisi

Mündericât: Tarihin gaye tedrisi-Tarihin inkişaf zihni üzerine tesiri- Bu tedrisin evsâf ve hududu-Tarihin malumat-ı esasiyesi-nahiv irtika-i ve mukayese-takip olunacak nahiv-derebeylik hakkında bir ders-kitap-hülasalar, nakiller-muallim ve şakirdin vazifeleri-Tarih ve Malumat-ı medeniye-Tarih ve Coğrafya.

Tarihin gaye-i tedrisi.- Eski muharebelerimizi, eski adetlerimizi, eski babalarımızı en cahil adamlardan bile nakil etmekten, dinlemekten lezzetyab olurlar. Eskiliğe iptal bir misal fitridir ki hasen istimal edildiği halde bundan yenilik için fevâid iğtilaf olunabilir. İşte bu temayül tabii Tarih alemini vücuda getirmiştir. Küçük Osmanlılar Tarih tedrisinden maksad hissiyat ve duygularını inkişaf ettirmek kendilerinden fazıla-i medeniye husule getirmekten ibarettir.

Hakikat halde tarihe şayan hayret bir mektep hamittir. Onun sayesinde vatan bir hayal hâm olmaktan kurtulur: zinde ve hakiki bir mahluk olur ki çocuk onun mukadderatını silsile-i asâr arasında takip eder, muvaffakiyetiyle kesb-i sürur eyler. Alamiyle müteheyyiç ve rakterdar olur. Tarih melinin başlıca vukuatını öğrenmekle meşhur adamlarının ismiyle peyda insit etmekle çocuk -ne kadar iyi tanır o kadar izaz edecek-büyük bir aile içine girdiğini zannedecektir. Pederlerinin mirasını, ne gibi fedakarlıklara bedel istihsal ve muhafaza olduğunu öğrendiği zaman, müdafaa etmeyi kendine mükellef bilecektir. Mütevatirat-hakikiyeden biri muhilesini perverde eylediği vakit aba ü ve ecdadının âli ve necib numunelerini taklide hazır bulunacaktır.

Tarihin inkişaf zihni üzerine tesiri.-tarihin bundan başka faideleri vardır. Çocukların anlayabilecekleri muhtesar bir hale ircâ edilmekle beraber bunun aklın tekevvüne muhakemenin husulüne medarı vardır. Fikri vukuat hazra efganı geçmeyen cahil ve mahdud bir adamla kendi memleketi tarihini az çok öğrenmiş bir insan arasında ne kadar mesafe vardır! Bir takım mütaleat vardır ki, bunlar fikren zamidir denilebilir. İşte tarih- fûnûn ile beraber-birinci derecededir. Terk-i içtimainin batı bir surette arz didar ettiğini gösteren tarih sabrı olmayanlara sabır meyus bulanlara ümit verir. Bir taraftan muhileye cenah iğtila verir; diğer taraftan malumat tarihiye fikre muvâzenet, muhakemeye iğtidal bahşeyler.

Bu tedrisin evsaf ve hududu.- İbtidai Mektebinde tarih-i umumi tedris olunamaz; Osmanlı Tarihi yegane mevzu talim olmalıdır. Tarih-i umumi vakayı bizim memleketimizin tarihi münasebet sahihasıyla ve mukadderat osmaniyeyi izah ve tenvir dolayısıyla oraya idhal ve ilave edilebilir. Mübtedilere evvela hikayelerden, tercüme hallerden bahsetmek iyi ve hatta elzemdir. Fakat bilahare çocuğu vakay-ı tarihiyeyi zaman itibariyle ve ders sırasıyla takibe mecbur etmelidir. Tarih tedrisi faide nehş olmakla beraber muhtasarda olmalıdır. Bilhassa mektep ve iptadaiyede hem birçok yâbis esamı ve erkamdan hem de izahat ve esadan içtinab etmek iktizâ eder. Yorgunluktan ve düşüşten kurtulmak için vukuat-ı azimeye ehemmiyet vermelidir. Velhasıl esastan ayrılmamak suretiyle, ferasetli malum başkalarından ziyade nazar-ı dikkati celb etmeyi ve daha vası surette nakil ve izah edilmeye layık olan vakayı intihab etmeyi bilmelidir. Bu intihapta şu tarif ana rehberlik etmelidir: “hakiki Tarih: ahlak kavanin sanayi ve terkiyat-ı fikriyeyi beşeriye tarihidir”.

Tarihin malumat-ı esasiyesi.-çocuğun alim-tercih girmekle malumat-ı esasiyeyi öğrenmekle dūçar olduđu meşgulat İngiliz mürebbiyelerini meşgul ediyor. Çocuk erkenden, etrafta tepeler, vadiler, sular, ovalar, köyler ve şehirler görüyor: Binâen aleyh coğrafya tahsile kolaycacak hazırlanmış demektir. Fakat cemiyet, hükümet, kawai umumiye, hattı mazi fikri: İşte aile veya mektep muhit-i ziyikinde kapalı olan ezhan etfale yerleşmeyen şeyler. Binâen aleyh İngiliz mürebbiyeleri şu fikirde bulunuyor ki: Tarih muallimi evvela mütemediyen kısa bir takım dersleri vermeli ve o derslerde tarihin basit ve esaslı bazı mebâdîyesini mesela: Bir hükümet, bir kavim bir hanedan, saltanat, bir hükümdar, kavanin mevzua, adalet, virkü... elhane demek olduğunu anlatmaya çalışmalıdır. Bu nahiv talim pek muvaffaktır.

Nahv-i irtikai ve mukayese.-bu tarz tedriste yalnız bir mahzur göze çarpar. O da küçük bir çocuğun fikren pek eski zamanlar da yaşatılmıştır. Bunun okunulmak için Almanya ve İngiltere’de tarih dersi (Nahvi irtikai) denilen bir tarik ile talim olunur. Oralarda çocuğun fikrine mülayim düşsün diye nihayetden, asr-ı hazırdan başlayarak edvar-ı kâdiye doğru irtika ediliyor. Coğrafyada kabil tatbik olan bu usulün tarihinde mümkün ül icra olmadığı meydandadır. Lakin bu teşebbüs garpten bir fikir-i tam ve ameli istihrâc etmek kabuldür: yani tarih tedrisinde ekseriya maziye hale takrîb vakay-ı kadimeyi ve vakayı hazıranın mukayesesıyla izah ve tenvir eylemek hususuna atf-ı ehemmiyet etmelidir. Denilebilir ki tedrisi iptidaiye de her tarih dersi evvelce kelimesiyle başlamalı, ve “bugün...” devam eylemelidir. Takip olunacak nahiv.- Takip olunacak tertip kabul itiraz değildir: O da zaman sırasıdır. Ya nahiv? Tarihin nahiv talimi muhtelif sınıf ve tedrisat için hep aynı olmamalıdır. En müterakkî şâkirdan için takibi kabul ve lazım olan bir nahiv mübtedilere tatbik edilemez. Tarih ezber edilmemelidir. Muallim a'sâr iptidaiye karanlıkları içine dalıp ta asr-ı hazırı sukût ile geçiştirmemelidir. Yalnız hanedan saltanatın, vakayı mütalaasına hasr-ı efkar etmemeli, ahlak ve adeti, terkiyat ilmiyeyi de mevzu bahseylemelidir. Dersi önce ihzâr eylemeli ve sık sık sualler iradına ehemmiyet verilmelidir. Metin kitaba hariçten bazı izahat ilave etmeli, ara sıra da tarihe ait birtakım tahriri vazifeler vermeli. Velhasıl her şeyi kitaptan beklememeli, muallim teşrihat ve izahat-ı şifahiye ile bu dersi canlandırmalıdır. Bunun içinde tarihi resimlerden (tahta da tersim veya duvara talik suretleriyle) istifade etmek kabuldür.

Hafıza tarihin en birinci muavini olmakla beraber yalnız hafızaya müracaat etmek caiz değildir. Kuvve-i muhakemeye müracaat eylemek, vakayı anlamak, onları mukayese ettirmek te icap eder. Teferruata varıncaya kadar bilmek haiz ehemmiyet değildir. bilhassa muhiyeyi tahrik etmek, çocuğun gözü önünde maziye ihya eylemek lazımdır. Kitabın nakli muallimin dersi oldukça kabartma ve renkli olmalı ki çocuk kendisine söylenen eşya ve eşhâsı görür gibi olsun. Menkulatınızı kutlu ve menus evza ile hayatdar ediniz. Bütün eşhasınızı söyletiniz: Şiddet tahyile malik olan çocuklar bunları gördüklerini ve işittiklerini sanacaktır. Filhakika eşhas tarihiye etfal için hakiki vezinde mevcut eden olmalıdır ki onları sevsin ve takdir etsin, veya onlardan nefret ve içtinap eylesin. Bu esnada kabul ise çocuğa tarihin eşhas-ı meşhuresini, büyük sahnelerini musavver resimler, levhalar göstererek gözlerin rü'yet hakikiyesini de ilave etmelidir. Renkli renksiz iyi yapılmış sekiz on resim şakird medeniyet-i kadim hakkında birçok sahayif-i tasviriyeden ziyade malumat verir. Bundan başka dîvârda muallak bulundurulacak bir takım levhalarda bi zati muallim tarafından yapılmak kabildir: ez cümle küçük sınıf için 10.12, büyük sınıf için 28.33. vak'a tarihiye esamiyesi erkâmisinin ile beraber çocukların gözleri

önünde her vakit bulundurabilir. Fakat bütün bunlar birer vasita lahikadır; Tedrisat-ı tarihiyeyi canlandırmak çocuğu alakadar menfaat eylemek bilhassa muallimin sanatına aittir.

Derebeylik hakkında bir ders.-muktedir bir muallimin tarih dersini, hattı müşkil bir mevzu hakkında nasıl canlandırmaya muvaffak cazibedar tasvirlerle tahtaya çizilen resimlerle bütün sınıfın nazar-ı dikkatini nasıl celb eylediğini, çocuğun tecrübe veya mukayesesini lâyenkatı¹ davet suretiyle maziyi nasıl açık ve canlı kıldığını anlatmak için Paris'te sekiz yaşındaki çocuklara verilmiş olan bir dersi misal olarak nakledeyim: >>muallim bütün sınıfa sorar: "Derebeylikler zamanından kalma bir şato (kal'a) gören var mı?

Kimse cevap vermez. Muallim o zaman bir çocuğa tevcih hitap ile:

-Venisan kasabasına sen hiç gitmedin mi?

-Gittim efendim.

-Peki orada derebeylik zamanından kalma bir şato görmüşsündür".

İşte şimdi nokta-ı azimet bulundu:

-Bu şato nasıldır?

Birçok çocuklar defaten cevap verirler. Muallim birini alır, tahta başına götürür, bir resim yaptırır;>> İşte bu bir şatoyu gösterir<<der.

Büyük duvarda birtakım kavisler gösterir: Bu ne der! Kimse bilemez. Mazgalı tarif eder. >> bu neye yarardı? <<Bunun müdafaaya hizmet ettiğini buldurur.

-Ne ile muharebe edilirdi? Tüfeklerle mi? Ekseriyet:

-Hayır efendim!

-Ne ile ya?

Açık gözlü bir çocuk dershanenin bir ucundan bağıır:

-Oklarla.

-Ok nedir? On ses cevap verir:

-Efendim bu yaylı bir şeydir.

Muallim izahat verir. Sonra duvarları yüksek ve kalın böyle bir şatoyu oklarla ve hatta uzmanlık aletleriyle almanın ne kadar müşkil olduğunu söyler ve ilave eder;

-Siz amele, iyi amele olacağınız, iş için veya keyf için gezeceğiniz zaman birtakım şato harabelerine rast geleceksiniz. (Paris'in civarındaki bazı harabeleri sayar.) Bunların her birinde bir senyör(bey) var idi. Bütün şu beyler ne yapıyorlardı?

Tekmil sınıf cevap verir;

-Muharebe ediyorlardı.

¹ Lâyenkatı:kesitisiz, sürekli

O zaman muallim şövalyeleri gerilere bindirerek, üzerlerini silahlarla donatarak bu çocukların gözü önünde bir derebeyi cengi tecessüm ettirir.

Talebe muallimin bir sözünü bile kaçırmaz.

-Fakat bir şato zırhlarla, mızraklarla, zapt olunmaz. O halde muharebede bitmezdi. Muharebeden kimin canı yanardı? Şatosu olmayanların, köylülerin! Bunlar o zamanlar bey için çalışıyorlar. Komşu beye tabi olan köylülerin kulübeleri yakılırdı. Hücuma uğrayan bey:>>Ah! Sen benim kulübelerimi yakıyorsun derdi, ben de senin kulübelerini yakayım. <<Bunu gerçek yapardı; ve yalnız kulübeleri değil de ekinleri de yakardı. Ekinler yakılınca ne olur? Kıtık olur. Yemeden yaşanabilir mi?

Bütün sınıf: Hayır efendim.

-O halde buna bir çare aramak lazım geldi.

Muallim şimdi mütarekeden bahseder; sonra işrah eyler.

-Bu tuhaf bir konudur. Nasıl? Eşkiyaya derler ki cumartesi akşamından çarşamba sabahına kadar uslu oturunuz, fakat öbür günlerde çekinmeyiniz, çarpışınız, yakınız, yağma idiniz, öldürünüz! Bu adamlar deli mi idi?

Bir ses: şüphesiz!

-fakat hayır, bunlar deli değillerdi. Beni iyice dinleyiniz: burada birtakım tenbeller vardır. Bütün hafta çalışsınlar diye elimden geleni yapıyorum. Lakin bunların çarşambaya kadar çalıştıklarını görsem yarı memnun olurum. Kilisede istemişti ki onlar hep çarpışmasınlar; fakat buna muvaffak olmadığından beyleri haftanın yarısında uslu bulundurmaya çalıştı. Bu kar idi. Fakat kilise muvaffak olamadı. Kuvvete karşı kuvvet lazım geliyordu ve hep bu adamlara hakkını veren krallar oldu.

O zaman muallim izah eder ki Beyler birbirine müsavi değildi, falan şato sahibi fevkinde başka bir şatoda sakin daha kuvvetli, daha zengin bir bey var idi. Muallim böylece derebeylik hakkında bir mukayese tam verir ve en yukarıda kralı gösterir. Sonra sorar:

-Adamlar birbiri ile dövüştüğü zaman onları kim tutar

-Polisler

-Peki; Kral da bir polis demek idi.

-Birbiri ile kavgalaşan, birbirini öldüren kimseler hakkında ne yapılır?

-Mahkeme olunur.

Pek ala, kral bir hakim idi. Zaptiyelerden ve hakimlerden var.

-Geçilebilir mi?

-Hayır efendim.

-Pek iyi, eski krallar Fransa'ya bu günkü zaptiyeler ve hakimler kadar faydeli idi. Onlar sonradan fenalık yaptılar; fakat iyilik yapmaktan başladılar. Bakınız niçin faydeli idiler: Çünkü o zaman bugünkünden fazla eşkiya vardı. Bu derebeyleri vahşi yırtıcı adamlar idi, değil mi?

Bütün Sınıf:- Evet efendim!

-Fakat hayır oğullarım, onlar işi kuşatınca ahali çığırından çıkıyordu. Bunlar da yağma ediyor, yakıyor, öldürüyorlardı; kadınları ve çocukları bile öldürüyorlardı. Düşününüz ki bunlar iyiyi kötüyü tanımayanlardı. Kendilerine okumak öğretilmiyordu.

Kitap.- Tarih kitabını mütemadiyen yüzünden okumak talebeye papağan gibi ezberletmek caiz değildir. Mebahis mühimme-i tarihiyeyi bilhassa muallim şifâhen² takrir etmelidir. Bunun için de küçük sınıflarda menus musahabe tarzında büyük sınıflarda ise teşrihat mütevelliyeye icra-i tedris iktiza eder. Mamafih tarihleri zapta medar olan kitabın büsbütün kaldırılması veya imla tarzında deftere yazılması muvaffak görülemez.

Hulâsalar, nakiller.- Bir iptidai tarih kitabı iki kısım esasiden merkep olmalıdır: bir taraftan hulâsalar, diğer taraftan nakiller.

Hulâsalar tam ve ayrı zamanda kısa olmalıdır. Şakird bunları ezbere öğrenecektir. Zira Tarihte de böyle harfiyen yapılacak ezberler vardır. Bu hulâsalar sıhhat-ı efkari temin maksadına mübtenidir. Bunlar çocuğun fikrinde tevâlî kat'iyi, tertib vakayı tesis edeceklerdir.

Menkulat ise bir ibtidai Tarih kitabında çok çok bulunamaz. Bunlar ezber edilmeli ve izahat-ı şifahiye ile, muallimin sualleri ile, talebenin cevaplarıyla canlandırılmış dikkatli bir kıraatten başka bir şeyi olmamalıdır. İşte bu nakillerle der ki çocuk bilhassa tarih mütalaasına alakadar olacaktır. Orada büyük adamların temsillerini, ahlak nişanelerini, güzel numunelerini edvar-i muhtelifeyi temiz eden bütün şeyleri bulacaktır.

Muallim ve şakirdin vazifeleri.- En iyi kitap muallimin sözüdür. Bunun için bilhassa Tarih tedrisinde muallim büyük bir vazife sahibidir. Muallim kitabı takrir ve teşrih etmeye mecburdur. Fakat kitaptan da geçmeli, bir vakayı, bir devr-i tarihiyeyi kendi kendine nakil ve tasvir etmeye çalışmalıdır.

Şakird de yalnız bir okuyucu veya dikkatle dinleyici sıfatında kalmaz. Onu söylemeyi, kitaptan ve havacesinden öğrendiğini bizzat nakil etmeye sevk eylemelidir. Suallerden, söz temrinatından faide yab olacak tarih kadar başka bir ders yoktur. Bundan başka şakird ders-i şifahiye telhis etmeye davet olunmalı ve derste mütalaa edilmiş olan mevzular hakkında kendisinden küçük ve zaif tahririye de istemelidir.

Tarih ve malumat-ı medeniye.- Tarih malumat-ı medeniye'nin mukaddeme-i tabiyesidir; yani çocuğun içinde yaşamaya hazırlandığı cemaatin teşkilat-ı hazırasına ait bir takım malumattır. Amerikalılar tarih-i terbiyeyi siyasiye noktayı nazarından okurlar. Hakikat halde bu iki şube marifet arasında bir münasebet vardır. Malumatı medeniye mütalat-ı tarihiyeyi tetvih etmelidir. Kendi memleketi tarihini bir tarafına nakil etmekle beraber muallim vehc-i tedrisini, çocuklara verilmesi münasip olan terbiyeyi siyasiye cihetine tevcih edebilir.

Tarih ve coğrafya.- Tarihin coğrafya ile daha samimi münasebeti vardır. Vakayı tarihiyenin nakli bu vukuatın cereyan ettiği yerin tasvirinden ayrılamaz. Muallim tarihimizin edvarı muhtelifesindeki Osmanlı evvel kişi haritasını siyah tahtaya bizzat çizecek ve çocuklar da

² Şifâhen: sözlü olarak

tahtaya ve kağıtları üzerine çizdirecektir. Kitaplarda bahsolunan memleketler şehirler ve mevki muhtelif haritalar üzerinde gösterilecektir.

Kaynakça

Yalkut, S. C. (1910): *Tarihin suret-i tedrisi, amelî fen-ni tedrisi*. Üsküp: Kosova Matbaası, 1326 (Miladi 1910).

55

و محاسن ادبیه ایله دهاصمیه مناسبتده بولندیر مقابله برابریازمغه آلیشیدیر مق
مزیتانی حائزدر . بوتون شوتمرینات احتیاطکارانه تطبیق اولمایدیر . شو
سوزی بالخاصه ادبیات تعلیمنده تخطر ایتمهلی :
« تدریس ابتدائیک غایهسی تماس ابتدیک بوتون مواد حقنده ، بیلمهسی
مکن اولان بوتون شیلری در آغوش ایتمک دکل ، فقط اونلرک برنده جاهل
قالمغه مساعده اولمایدیغنی ایجه آکلا تمقدر . »

آلتنجی درس

تاریخک صورت تدریسی

[مندرجات : تاریخک غایه تدریسی — تاریخک انکشاف ذهنی اوزرینه
تأثیری — بوتدریسک اوصاف وحدودی — تاریخک معلومات اساسیهسی —
نحو ارتقائی ومقایسه — تعقیب اوله جق نحو — دره بکک حقنده بردرس —
کتاب — خلاصه لر ، نقل لر — معلم وشاکردک وظیفه لر — تاریخ ومعلومات
مدنیه — تاریخ وجغرافیا .]

تاریخک غایه تدریسی . — اسکی محاربه لریمزی ، اسکی عادت لریمزی ،
اسکی بابا لریمزی ک جاهل آدم لر بیله نقل ایتمکدن ، دیکله مکدن لذتیاب
اولور لر . اسکیلکه ابتلا بر میل فطریدرکه حسن استعمال ایدلدیکی حالده
بوندن ییکلک ایچون بک چوق فوائد اقتطاف اولدیلیر . ایشته بوتمایل
طبیعی « تاریخ » علمنی وجوده کتیرمشدر . کوچوک عثمانلیلره تاریخ
تدریسندن مقصد حسابات وطنیه لرینی انکشاف ایتدیرمک ، کندیلرنده

56

فضائل مدنیہ حصولہ کثیر ممکن عبارت در . حقیقت خالدہ تاریخ شایان
حیرت بر مکتب حمیتدر . اونک سایہ سنده وطن بر خیال خام اولمقدن
قور تولور ؛ زنده و حقیقی بر مخلوق اولور که چو جوق اونک مقدراتی سلسله
اعصار اراسنده تعقیب ایدر ، موفقیتایه کسب سرور ایلر ، آلامیسه
مهیج و رقتدار اولور . تاریخ ملیتک باشلیجه وقوعاتی اوکره نمکله ، مشهور
آدملرینک اسمیسه پیدای انستیت ایتمکله چو جوق — نه قدر ای طانیسه
اوقدر اعزاز ایده جکی — بویوک برعائنه ایچنه کیردیکنی ظن ایده جکدر .
بدر لرینک میراثی ، نه کبی فدا کارلقله بدل استحصال و محافظه اولندیغنی
اوکره ندیکی زمان ، مدافعه ایتمکله کنندی مکلف بیله جکدر . متواترات حقیقیه دن
بری مخیه سنی پرورده ایلدیکی وقت آباء و اجدادینک عالی و نجیب نمونه لرینی
تقلیده حاضر بولنه جقدر .

تاریخک انکشاف ذهنی اوزرینه تأثیری . — تاریخک بوندن باشقه
فائده لری ده واردر . چو جوقلرک آ کلابه بیله جکلری مختصر بر حاله ارجاع
ایدلمکله برابر بونک عقلک تکونه ، محاکمه نک حصولنه مدارای واردر .
فکری وقوعات حاضره افقنی کچمه من جاهل و محدود بر آدمه کنندی مملکتی
تاریخی از چوق اوکر نمش بر انسان اراسنده نه قدر مسافه واردر ؛ بر طاقم
مطالعات و ازدر که بونلر فکرک نظمی در دنیه بیلیر . ایشته تاریخ — فنون
ایله برابر — برنجی درجه ده در . ترقی اجتماعی نک بطی بر صورتده عرض
دیدار ایستدیکنی کویسترن تاریخ صبری اولمایانلره صبر ، مایوس بولسانلره
امید و یرز . بر طرفدن مخیه به جناح اعتلا و یرز ؛ دیگر طرفدن معلومات
تاریخیه نکره موازنت ، محاکمه به اعتدال بخش ایلر .

بو تدریسک اوصاف و حدودی . — ابتدائی مکتبنده تاریخ عمومی
تدریس اولنه ماز ؛ عثمانلی تاریخی یکانه موضوع تعلیم اولمایددر . تاریخ عمومی

57

- 57 -

وقایعی بزم مملکتتمزك تاريخى مناسبت صحیحه سیاه و مقدرات عثمانیه بی ایضاح و تویردو لایسییه اورایه ادخال و علاوه ایدیله بیلیر. مبتدیله اولاحکایه لردن، ترجمه حالردن بحث ایتک ای وحتی الزمدر. فقط بالآخره چو جوغی وقایع تاریخیه بی زمان اعتباریله و درس صر سیاه تعقیبه مجبور ایتمه لیدر. تاریخ تدریسی فائده بخش اولقاه برابر مختصرده اولمالیدر. بالخاصه مکتب ابتدائیده هم برچوقو یابس اسامی وارقامدن، همده ایضاحات و اسعه دن اجتناب ایتک اقتضا ایدر. بورغو نلقدن و تشوشدن قور تولوق ایچون و قورعات عظیمه یه اهمیت ویرمه لیدر. والحاصل اساسدن آیرلماق صورتیه، فراستلی معلم باشقه لردن زیاده نظر دقتی جلب ایتکه ودها و واسع صورتده نقل و ایضاح ایدلکه لایق اولان وقایعی انتخاب ایتمه بی بیلمه لیدر. بو انتخابده شو تعریف اوکا ره برلك ایتمه لیدر: « حقیقی تاریخ: اخلاق، قوانین، صنایع و ترقیات فکریه بشریه تاریخیدر. »

تاریخک معلومات اساسیه سی. --- چو چو غک عالم تاریخه کیرمکه، معلومات اساسیه بی اوکره نمکه دوچار اولدیغی مشکلات انکلز مر بیلر بی مشغول ایدیور. چو جوق ارکندن، اطرافنده تپلر، وادیلر، صولر، اووالر، کویلر و شهرلر کور بیور: بناءً علیه جغرافیا تحصیلده قولایچه جق حاضر- لائش دیمکدر. فقط جمعیت، حکومت، قوای عمومیه، حتی ماضی فکری: ایشته عائله و یامکتب محیط ضیقنده قابالی اولان اذهان اطفاله یرله شمه یین شیلر. بناءً علیه انکلز مر بیلری شو فکرده بولنیورکه: تاریخ معلمی اولا مهادیا قیصه بر طاقم درس لر ویرمه لی و او درس لرده تاریخک بسیط و اساسلی بعض مبادیسی، مثلاً: بر حکومت، بر قوم، بر خاندان سلطنت، بر حکمدار، قوانین موضوعه، عدالت، ویرکو... الخ نه دیمک اولدیغی اکلتمغه چالیشمالیدر. بونحو تعلیم پک موافقدر.

58

- 58 -

نحو ارتقائی و مقایسه . — بو طرز تدریسده یالکز بر محذور کوزه چارپار : اوده کوچولک بر چو جوغک فکر آپک اسکی زمانلرده یاشادلماسی در . بونک اوکنی المق ایچون آلمانیا وانکلترده تاریخ درسی (نحو ارتقائی) دینن بر طریق ایله تعلیم اولنور . اورالرده چو جوغک فکرینه ملامیم دوشسون دیه نهایتدن ، عصر حاضر دن باشلا یه رق ادوار قدیمیه طوغرو ارتقا ایدیلور . جغرافیا ده قابل تطبیق اولان بو اصولک تاریخده ممکن الاجرا اولمادینی میدانده در . لکن بوتشبت غربیدن بر فکر تام و عملی استخراج اتمک قابدر : یعنی تاریخ تدریسنده اکثریا ماضی بی حاله تقریب و وقایع قدیمه بی وقایع حاضر نک مقایسه سیله ایضاح و تنویر ایله مک خصوصه عطف اهمیت اتمه لیدر . دینه بیلیر که تدریس ابتدائیده هر تاریخ درسی « اولجه » کله سیله باشلامالی ، و « بوکون ... » کله سیله دوام ایله ملیدر .

تعقیب اولنه جق نحو . — تعقیب اولنه جق ترتیب قابل اعتراض دکلدر : اوده زمان صره سیدر . یا نحو؟ تاریخک نحو تعلیمی مختلف صنوف و تدریسات ایچون هپ عینی اولمالیدر . اک مترقی شاگردان ایچون تعقیبی قابل و لازم اولان بر نحو مبتدیله تطبیق ایدیله مز . تاریخ از بر ایدله ملیدر . معلم اعصار ابتدائیه قارا ککقلری ایچنه طالوبده عصر حاضر ی سکوت ایله کچشدر مه ملیدر . یالکز خاندان سلطنتک ، وقایع حربیه نک مطالعه سنه عصر افکار اتمه ملی ، اخلاق و عاداتی ، ترقیات علمیه بی ده موضوع بحث ایله ملیدر .

درسی اولجه احضار ایله ملی وصیت صیق سواللر ایرادینه اهمیت ویرمه لیدر . متن کتابه نارجدن بعض ایضاحات علاوه اتمه ملی ، آره صره ده تاریخه عائد بر طاقم تحریری وظیفه لر ویرمه لیدر . والحاصل هر شیئی کتابدن بکله مه ملی ، معلم تشریحات و ایضاحات شفا هیه ایله بودرسی جانلندر مالیدر . بونک ایچون ده تاریخی رسملردن (تخته ده ترسیم ویا دیواره تعلیق صورتلریله) استفاده

59

- 59 -

ایتمک قابلدور .

حافظه تاریخک الک برنجی معاونی اولمغله برابر یالکنز حافظهیه مراجعت
ایتمک جائز دکلدور. قوه محاکمهیه مراجعت ایله مک، وقایعی آکلامتیق، اونلری
مقایسه ایتدیرمک ده ایجاب ایدور. تفرعانه وارنجیه قدر بیلیمک حائز اهمیت
دکلدور. بالخاصه مخیه بی تحریک ایتمک، چو جوغک کوزی اوکنده ماضی بی
احیا ایله مک لازمدر. کتابک نقلی، معلمک درسی اولدقچه قبارتمه وز نکلی
اولمالی که چو جوغ کندیسنه سویله ن اشیا واشخاصی کورور کبی اولسون.
«منقولاتکزی قوتلی ومانوس اوضاع ایله حیاتدار ایدیکز. بوتون اشخا-
صکزی سویله دیکز: شدت تخیه مالک اولان چو جوغلر بونلری کوردکلرینی
واشتدکلرینی صانه جقلردر. « فی الحقیقه اشخاص تاریخیه اطفال ایچون
حقیقی وزنده موجو اتدن اولمایدر که اونلری سوسون وتقدیر ایتسون،
ویا اونلردن نفرت واجتناب ایلسون. بوآناده قابل ایسه چو جوغه تاریخک
اشخاص مشهوره سنی، بیوک صحنه لرینی مصور رسملر، لوحه لر کوستره رک
کوزلرک رؤیت حقیقیه سنی ده علاوه ایتمیلدر. رنکلی رنکسز اینی پالمش
سکز اون رسم شاکرده مدنیت قدیمه حقنده برچوق صحایف تصویر یه دن
زیاده معلومات ویرر. بوندن باشقه دیوارده مملق بواندیر یله جق برطاقم
لوحه لده بالذات معلم طرفندن بایلق قابلدور: از جمله کوچوک صنف ایچون
۱۰-۱۲، بویوک صنف ایچون ۲۸-۳۰ وقعه ترییه اسامیسی ارقام
سنین ایله برابر چو جوغلرک کوزلری اوکنده هر وقت بولدیریله بیلیر.
فقط بوتون بونلر برر واسطه لاحقهدر؛ تدریسات تاریخیه بی جانلاندر مق
وچو جوغنی علاقه دار منفعت ایله مک بالخاصه معلمک صنعتیه عئددر.
دره بکلک حقنده بر درس. - مقتدر بر معلمک تاریخ درسی، حتی
مشکل بز موضوع حقنده، ناصل جانلاندر منغه موفق اولدیغنی، جاذبه دار

60

— ٦٠ —

تصویر لرله. تخته به چیریلن رسم لرله بوتون صنفك نظر دقتنی ناصل جلب ایله دیکنی. چو جو غك تجربه و یا مقایسه سنی لایق قطع دعوت صورتیه ماضی بی ناصل آچیق و جانلی قیایدیغنی آکلاتمق ایچسون پارسده سکز یا شنده کی چو جو قنره ویرلمش اولان بردرسی مثال اوله رق نقل ایدلم :

« ... معلم بوتون صنفه صوراز : — دزه بکلك زمانندن قالمه برشاتو (قلعه) کورن وارمی ؟

کیسه جواب ویرمز . معلم اوزمان برچو جو غه توجیه خطاب ایله :
— وه نسان قصبه سه سن هیچ کیتمدکی ؟
— کیندم اقدم .

— پکی اوراده دره بکلك زمانندن قالمه برشاتو کورم شکدر .
ایشته شمدی نقطه عزیمت بولندی :
— بو شاتو ناصلدر ؟

برچو ووق چو جو قنر دفعه جواب ویرلر . معلم برینی آیر ، تخته باشنه کوروز ، بر رسم یادیرر ؛ « ایشته بو برشاتو بی کورترر » دیر .
بویوک دیوارده بر طاقم قوسلر کورترر : « بونه در ؟ » کیسه بیله مز .
مازغالی تعریف ایدر . « بونه به یاراردی ؟ » بونک مدافعه به خدمت ایتدیکنی بولدرر .

— نه ایله محاربه ایدیلردی ؟ تفنکلر له می ؟ اکثریت :

— خایر اقدم !

— نه آناه یا ؟

آچیق کوزلو برچو جو قنر در سخانه ک بر او جندن باغیرر :
— او قنرله .

— اوق نه در ؟ اون سس جواب ویرر :

61

— افندم . بویایی بر شیدار .

معلم ایضاحات ویرر . صوکر ا دیوار لری یوکسک وقلین اولان بویله بر شاتوینی اوقلرله وحتی اوزمانک آلتلریله آلمنک نه قدر مشکل اولدیغنی سویلر و علاوه ایدر :

— سز عمده ، آنی عمده اوله جفکنز ، ایش ایچون ویا کیف ایچون کیزه جککنز زمان بر طاقم شاتو خرابه لرینه راست کله جککنز . (پارسک جوارنده کی بعض خراب شاتولری صایار .) بونلرک هر برنده بر سنیور (بک) وار ایدی . بوتون شو بکلر نه یاسیور لردی ؟ تکمیل صنف جواب ویرر :

— محاربه ایدیور لردی .

اوزمان معلم شوالیه لری ا کر لره بیدیر رک ، اوزر لری نی سلاح لرله دوندا تهرق بوچو جو قلرک کوزی اوکنده بر دره بسکی جنکی تجسم ایتدیرر . طلبه معلمک بر سوزنی بیله قاچیرماز .

— فقط بر شاتو زرهلرله ، مزر اقلرله ضبط اولماز . او حالده محاربه ده بیتمزدی . محاربه دن کیمک جانی یاناددی ؟ شاتوسی اولمایانلرک ، کویلولرک ! بونلر اوزمانلر بک ایچون چالیشیور لردی . قومشو بکه تابع اولان کویلولرک قبولوبه لری یاقیلیردی . هجومه اوغرایان بک : « آه ! سن بنم قولوبه لری می یاقیورسک ، دیردی ، بنده سنک قولوبه لری کی یاقهیم . » بونی کرچک یاپاردی ؛ ویالکنز قولوبه لری دکلده ا کینلری ده یاقاردی . ا کینلر یاقیلنجه نه اولور ؟ قیتلق اولور . یه دن یاشانه بیلیرمی ؟

بوتون صنف : خایر افندم .

— او حالده بوکا بر چاره آرامق لازم کلدی .

معلم شمدی متارکه دن بحث ایدر ؛ صوکر اشرح ایلر :

1562 — ۶۳ —

— بو تحف بر قانودر . ناصل ؟ اشقیایه دیر لر که : جمعه ایرتدی ایشامندن
چهار شنبه صباحه قدر اوصلو او طور یکنز ، فقط او بر کونلرده چکنمه یکنز .
چار پیشکنز ، یا قکنز ، یغما ایدیکنز ، اولدیر یکنز ! بو آدم لر دلی می ایدی ؟
برسس : شهبه سز !

— فقط خایر ، بونلر دلی دکلردی . بی ایجه دیکله یکنز : بوراده بر طاقم
تبللر واردر . بوتون هفته چالیشسونلر دیه المدن کلنی یاییورم . لکن
بونلرک چهار شنبه قدر چالیشدقلر نی کورسه م یاری ممنون اولورم .
کلیساده ایسته مشدی که اونلر هپ چار پیشماسونلر ؛ فقط بوکا موفق اوله
مادیغندن بکلری هفته نک یاریسنده اوصلو بولدیرمغه چالیشدی . بوده
کار ایدی . فقط کلیسا موفق اوله مادی . قوته قارشى قوت لازم کلیوردی ؛
وهپ بو آدم لره حقنی ویرن قرال لر اولدی .»

اوزمان معلم ایضاح ایده رکه بکلر بر برینه مساوی دکلدی ، فلان شاتو
صاحبی فوقنده باشقه بر شاتوده ساکن دها قوتلی ، دها ز نکین بر بک وار
ایدی . معلم بویله جه دره بکلک حقنده بر مقیاس تام ویرر واک یوقاریده قرالی
کوسترر . سوکرا صورار :

— آدم لر بر بریله دو کوشدیکی زمان اونلری کیم طوتار ؟
— پولیس لر .

— یکی ؛ قرالده بر پولیس دیمک ایدی .

— بر بریله قاوغالاشان ، بر برینی اولدیرن کیمسه لر حقنده نه یاییار ؟
— محاکمه اولور .

بک اعلا ، قرال بر حاکم ایدی . ضبطه لردن و حاکم لردن وار .
کچیه بیلمی ؟
— خایر افندم .

63

- ۶۳ -

— پک این ، اسکی قرالدر فرانسه یه بوکونکی ضبطیه لر و حاکم لر قدر فائده لی ایدی . اونلر صوکرادن فمالق یاپدیلر ؛ فقط ایسک یایمقدن باشلادیلر . یاقکز یچون فائده لی ایدیلر ؛ چونکه اوزمان بوکونکندن فضله اشقیا وار ایدی . نودره بکلری وحتی ، بیرتیجی آدملر ایدی ، دکلی ؟ بوئون صنف : — اوت افندم !

— فقط خایر اوغللرم ، اونلرایشی کوشه دنجه اهالی چیغرنندن چیقورودی . بونلرده یغما ایدیور ، یاقیور ، اولدیریورلردی ؛ قادینلری وچو جوقلری بیله اولدیریورلردی . دوشونکیزکه بونلر اییی ، کوتوی طانیورلردی . کندیلرینه اوقومق اوکره دله نوردی ..... »

کتاب . — تاریخ کتابی متدیاً یوزندن اوقومتق ، طلبه یه پایاغان کبی ازبرله تمک جائز دکلدر . مباحث مهمه تاریخیه یی بالخاصه معلم شفاهاً تقریر ایتمه لیدر . بونک ایچونده کوچوک صنفلرده مائوس مصاحبه طرزنده ، بویوک صنفلرده ایسه تشریحات متوالیه صورتنده اجرای تدریس اقتضایدهر . مع مافیله تاریخلری ضنبطه مدار اولان کتابک بوسبوئون قالدیرماسی ویا املا طرزنده دفتر یازدیرماسی موافق کوروله من .

خلاصه لر ، نقل لر . — برابدائی تاریخ کتابی ایکی قسم اساسیدن مرکب اولمیلدر : برطرفدن خلاصه لر ، دیگر طرفدن نقل لر .

خلاصه لر تام وعین زمانده قیسه اولمالیدر . شاگرد بونلری ازبر اوکره نه جکدر . زیرا تاریخدهده بویله حرفیاً یایسه جق ازبرلر واردر . بو خلاصه لر صحت افکاری تأمین مقصدینه مبتنی در . بونلر چو جوغک فکرنده توالی قطعی یی ، ترتیب وقایعی تأسیس ایده جکلدر . منقولات ایسه برابدائی تاریخ کتابنده چوق چوق بولنه ماز . بونلر

64

~~64~~

از بر ایندلمه‌لی و ایضا حات شفا هیه ایله . مه‌لیک سؤالدر یله . طلبه‌نک جو ایدر یله
 جانلاندیرلمش دقتلی برقرائندن باشقه برشی اولما لیدر . ایشته بونقلرله در که
 چو جوقی بالخاصه تاریخ مطالعه‌سنه علاقه‌دار اوله جقدر . اوراده بویوک
 آدمارک تمثالری ، اخلاق نشانه‌لری ، کوزل نمونه‌لری ، ادوار مختلفه‌نی
 تمیز ایدن بوتون شیلری بوله جقدر .

معلم و شاگردک وظیفه‌لری . — اک اینی کتاب معلمک سوزیدر . بونک
 ایچون ، بالخاصه تاریخ تدریسنده معلم بویوک بروظیفه صاحییدر . معلم کتابی
 تقریر و شرح ایتمک مجبوردر ؛ فقط کتابدن ده کچمه‌لی ، بروقه‌نی ، بر دور
 تاریخی‌نی کندی کندینه نقل و تصویر ایتمک چاله‌لیدر .

شاگردده یالکیز بر اوقویچی و یادقته دیکه‌یچی صفتیه قالماز . اونی
 سوبله‌مکه ، کتابندن و خواه‌سندن اوکر ندیکنی بالذات نقل ایتمک سوق
 ایله‌م‌لیدر . سؤالردن ، سوز تمریناتندن فائده‌یاب اوله جق تاریخ قدر باشقه
 بر درس یوقدر . بوندن باشقه شاگرد درس شفا هیی تلخیص ایتمک دعوت
 اولمالی و درسده مطالعه ایدلمش اولان موضوعلر حقنده کندیسندن
 کوچوک وظائف تحریر یه‌ده ایسته‌م‌لیدر .

تاریخ و معلومات مدنیه . — تاریخ معلومات مدنیه‌نک بر مقدمه طبیعیه سیدر ؛
 یعنی چو جوغک ، ایچنده باشامغه حاضر لاندینی جمعیتک تشکیلات حاضرده
 سنه عائد بر طاقم معلوماتدر . آمریقالیلر تاریخی تریبه سیاسییه نقطه نظرندن
 اوقورلر . حقیقت حالده بویاکی شعبه معرفت آراسنده بر مناسبت واردر .
 معلومات مدنیه مطالعات تاریخی‌نی تتویج ایتمه‌لیدر . کندی مملکتی تاریخی
 بیطرفانه نقل ایتمکله برابر معلم ، وجهه تدریسی ، چو جو قله ویرله‌سی
 مناسب اولان تریبه سیاسییه جهته توجیه ایده‌یلیر .

تاریخ و جغرافیا . — تاریخک جغرافیا ایله ده صمیمی مناسباتی وارد .

65

٦٥ -

وقایع تاریخیه نك نقلی بووقوعاتك جریان ابتدیی یرك تصویرندن آریله ماز. معلم تاریخمرك ادوار مختلفه سنده کی عثمانلی اولککسی خریطه سنی سیاه تخته به بالذات چیزه جك وچو جو قلمده تخته به وکاغذلی اوزرینه چیزدیره جکدر. کتابلرده بحث اولنان مملکتلر شهرلر و مواقع مختلفه خریطه لر اوزرنده کوستریله جکدر .

بدنجی درس

جغرافیانك صورت تدریسی

[مندرجات : جغرافیا - جغرافیانك فائده سی - جغرافیانك تقسیمی - بودرسه چون ایرکندن باشلانیر ؟ - نحو تعلیم - جغرافیای ملی - ای نحو - حافظه به مترتب طیفه - خریطه لر - اطلسلر - دیوار خریطه لر - قاپارتمه خریطه لر - شاگردان برندن ترسیم اولنان خریطه لر - جغرافیا کتابلری .]

جغرافیا . -- جغرافیا سطح ارضك تصویریدر . کره مزك شکلنه ، عالم ضك حادثات خارجیه وسطحیه سنه عائد اولان هر شیئی مطالعه ایدر . جغرافیانك علوم سائر ایله صیقی برمناسبتی اولدیغندندرکه اکثریا بودرسی ته کیلرندن تفریق ایدن حدودی بعضیلری آشار . صولر ، نهرلر : مورلردن حاصل اولور فکرینی ایراد بهانه سیله بر جغرافیا معلمی حکمت بیعیه و علم احوال جودرسی ویرمکه قالمشمامالیدر . زیرا یرك تصویر اذینك طبیعتی کوسترمکدن عبارتدر . مع مافیه جغرافیا مطالعه اولنورکن کا قریب وجوار اولان زمینلر اوزرنده ده جولان ایدیله بیلیر . ایستر ن اولنان حادثاتك اسبابانی سویله مک ، ایستر تدریسی نافع و مبذول